

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ

У статті розглянуто методичну компетентність як складову професійної компетентності майбутнього вчителя, визначено структурні особливості методичної компетентності; сформульовано педагогічні умови формування у майбутнього вчителя математики методичної компетентності в процесі викладання дисциплін природничо-математичного циклу.

Ключові слова: методична компетентність вчителя, професійна компетентність вчителя математики, майбутній вчитель початкових класів, формування професійної компетентності.

Zhyhaylo O., Hunza O. Formation of methodical competence of primary school teachers in the teaching of natural sciences mathematical cycle. In the article the methodical competence as a component of professional competence of future teachers, defined structural features of methodical competence; formulated pedagogical conditions of a future math teacher methodological expertise in the teaching of natural sciences mathematical cycle.

Key words: teacher methodical competence, professional competence math teacher, a future primary school teacher, professional competence.

Постановка проблеми. Приєднання України до Болонського процесу потребує переходу вищої школи на нову концепцію підготовки майбутніх учителів початкових класів – кваліфікованих фахівців, які володіють педагогічною професією, здатні ефективно і творчо працювати на рівні світових та європейських стандартів у мінливих умовах ринку, готові до постійного професійного розвитку, соціальної і професійної мобільності. Розв'язання цього завдання забезпечується реалізацією компетентнісного підходу у вищій професійній освіті.

Під компетентнісним підходом у вищій педагогічній освіті ми розуміємо такий підхід до підготовки майбутнього вчителя, який спрямований на реалізацію особистісно-орієнтованого навчання фахівця,

формування готовності і здатності педагога діяти в мінливих умовах освітнього ринку.

На сучасному етапі відбувається реформування системи освіти, яке передбачає зміну освітньої парадигми, перегляд змісту навчання, використання таких підходів до навчально-виховного процесу, які сприяли б формуванню компетентних фахівців, здатних максимально реалізувати свій потенціал у конкретній сфері трудової діяльності. Тому гостро постає питання про модернізацію вищої освіти, удосконалення традиційної системи професійно-методичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури вчителя [6].

Необхідно підготувати вчителя, який може змінити акценти з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип навчального процесу, працювати в умовах особистісно-орієнтованої системи навчання і виховання, особливості якої майбутній спеціаліст має відчутти і засвоїти, ще навчаючись у вищому педагогічному навчальному закладі.

Аналіз досліджень. Проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя присвячені дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених: В. Веденського, О. Вознюк, С. Кубіцького, С. Цимбал, А. Хуторського та ін.

На думку Д. Іванова, К. Мітрофанова, О. Овчарук та інших вчених, компетентнісний підхід в освітньому процесі є одним із підходів, в яких здійснюється спроба внести особистісну сутність в освітній процес [4; 6; 7]. Це підхід, який акцентує увагу на результатах освіти, проте, на противагу «знаннєвому підходу», в якості результатів розглядається не сума засвоєних знань, умінь і навичок, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях [1; 2; 3].

Мета статті полягає в тому, щоб визначити сутність методичної компетентності, яку необхідно формувати у вчителя початкових класів у процесі викладання дисциплін природничо-математичного циклу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел показав, що єдиного підходу щодо трактування понять професійна компетентність не існує. Одні дослідники пов'язують професійну компетентність з поняттям «педагогічна культура», яка передбачає формування спеціаліста високої культури, а не «ремісника в освіті». Інші під професійною компетентністю розуміють деякий рівень, ступінь, якісний і результативний показник сформованості професійних знань, навичок володіння предметом і уміння їх реалізації в діяльності [1].

Більшість вчених розглядає компетентність як інтегральну характеристику, яка визначає готовність і здатність на високому професійному

рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних та практичних надбань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і здібностей. Українські вчені сьогодні починають оперувати поняттям компетентність у тому сенсі, який пропонують експерти Ради Європи: як спроможність особистості сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань, умінь і навичок. Одні вчені у своїх дослідженнях використовують поняття «компетентність» і «компетенція», як синоніми, інші – розмежовують дані поняття.

У своєму дослідженні ми дотримуємося точки зору, згідно якої компетенція розглядається як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів, і необхідна для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них. Компетентність трактується як володіння вчителем відповідними компетенціями [4].

У процесі вивчення майбутніми вчителями початкових класів природничо-математичних дисциплін формуємо методичну компетентність.

Методичну компетентність ми розглядаємо як складову професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Під методичною компетентністю вчителя початкових класів розуміємо інтегральну якість особистості, яка проявляється у здатності здійснювати діяльність, на основі знань, умінь, навичок, цінностей і досвіду, яких набули майбутні педагоги в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін, особистісному ставленні до діяльності і предмету діяльності.

Методична компетентність вчителя початкових класів вказує на рівень оволодіння такими компетенціями, які необхідні вчителю початкових класів у навчально-виховному процесі.

С. Цимбал, О. Вознюк, С. Кубіцький у своєму дослідженні, розглядаючи професійну компетентність як особистісне новоутворення, вважають, що її необхідно розглядати у процесуально-динамічному аспекті, оскільки вона виявляється через діяльність, має діалектичний характер та охоплює всі сфери особистості. Вона є також провідною метою, до реалізації якої має прагнути фахівець у процесі свого професійного розвитку та становлення [7].

Методичні компетентності виступають провідним компонентом у системі фахових компетентностей учителя й мають яскраво виражений прикладний характер. Формування методичних компетентностей відбувається в ході спеціальнопредметної, загальнопедагогічної, дидактичної, методичної підготовки майбутнього фахівця, оскільки вони

поєднують систему спеціально-наукових, психологічних, педагогічних, методичних знань, умінь і особистого досвіду в їхньому застосуванні.

Ми виділяємо такі чотири групи методичних компетентностей учителя математики початкової школи:

- 1) методичні компетентності, що забезпечують реалізацію функції з аналітико-синтетичної діяльності;
- 2) методичні компетентності, що забезпечують реалізацію фахової функції з планування й конструювання;
- 3) методичні компетентності, що забезпечують реалізацію фахової функції з організації й керування діяльністю учнів у процесі навчання математики;
- 4) методичні компетентності, що забезпечують реалізацію фахової функції з оцінювання власної діяльності й діяльності учнів.

Структура методичних компетентностей повинна відображати систему методичних теоретичних знань, систему методичних умінь (дії за зразком, реконструктивно-варіативні дії, творча діяльність), досвід професійної діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до професії, до себе, до учнів, до суспільства.

Успішне вирішення питання формування методичної компетентності підготовки вчителя початкових класів можливе за умови впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, які надають перевагу особистісно-суб'єктивному фактору, сприяють формуванню самостійних творчих умінь студентів на основі креативного мислення.

Сучасний навчальний процес немислимий без творчої атмосфери, що «передбачає вільне спілкування, обмін думками, ідеями, а найголовніше – особистісну включеність майбутніх педагогів у творчість» [1].

На нашу думку, формування творчого, ініціативного педагога здійснюється тоді, коли майбутній учитель уже під час навчання у вищій школі буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності за допомогою креативних методів, які орієнтовані не на пасивне навчання, а на активне й сприяють створенню творчої атмосфери на заняттях, розвитку навичок професійного спілкування з метою розв'язання певних завдань; формують уміння моделювати, прогнозувати й аналізувати педагогічні ситуації на різних етапах уроку української мови та літературного читання в початковій школах.

У процесі формування професійно-методичних умінь особливого значення набуває дослідницька креативна компетенція, основним шляхом формування якої є моделювання ситуацій та розв'язання методичних задач. Вважаємо, що це і є один із шляхів удосконалення методичної компетентності.

Метод моделювання навчальних ситуацій стимулює студентів до самоаналізу, самооцінки та саморозвитку, готує майбутніх педагогів до співпраці з учнями. Вважаємо, що його слід ширше впроваджувати у навчальний процес підготовки майбутніх вчителів.

Моделювання будь-якої педагогічної ситуації складається з таких етапів: аналітичного (аналіз й оцінка завдання та усвідомлення самої ситуації, яку необхідно змоделювати); проєкційного (плануванням форми, методів і засобів для моделювання педагогічної ситуації, методична розробка фрагмента уроку); виконавчого (практичне відтворення розробленого проєкту).

Метою моделювання і програвання педагогічних ситуацій на практичних заняттях з методики викладання української мови – формування готовності майбутніх фахівців до роботи в початковій школі, зокрема проводити уроки української мови та літературного читання. Під поняттям «моделювання і програвання педагогічних ситуацій» розуміємо створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти (учні певного класу) замінюються подібним до нього (моделлю – студентська аудиторія), взаємостосунки між учасниками діяльності складаються штучно та організовані спеціально під керівництвом викладача. Під час проведення таких занять студенти імітують діяльність учнів, а один зі студентів виступає у ролі вчителя. Так відтворюється модель навчального процесу. При цьому, одну й ту ж педагогічну ситуацію варто моделювати по-різному, тоді якість змодельованої ситуації буде безпосередньо залежати від знань студента та його креативного мислення. Однак вважаємо, що доцільно програвати (моделювати) не всі компоненти уроків, а лише найбільш важливі, методично значущі їх частини, що дозволяє апробувати кілька способів і організаційних форм проведення занять з мови й читання в школі.

Важливу роль у розвитку творчої діяльності та нагромадженні професійно-методичного досвіду студентів відіграють методичні задачі. Під методичною задачею розуміють таке навчальне завдання, в якому моделюється певний елемент методичної ситуації. Її розв'язання передбачає усвідомлення проблеми, умов, стосовно яких задача має бути розв'язана, актуалізації необхідних знань і виконання грамотних дій для виходу з цієї ситуації. Як правило, методична задача має форму педагогічної конструкції з чітко визначеною методичною проблемою, яку слід розв'язати [4].

Розв'язання подібних завдань у процесі моделювання ситуацій чи вирішення методичних задач створює на заняттях атмосферу пошуку і творчості, ініціює здатність студента до творчої самореалізації та сприяє перенесенню теоретичних набутих знань, умінь та навичок безпосередньо в практичну методичну діяльність, сприяє удосконаленню

професійно значущих, особистісних якостей, умінь та здібностей, висуває студента в центр навчального процесу, роблячи його активним суб'єктом навчальної діяльності, удосконалює рівень методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Таким чином, різні інноваційні форми організації занять з майбутніми вчителями допомагають їм усвідомити, що готові розробки уроків, які містяться в численних методичних посібниках та фахових журналах потребують творчого осмислення, а це приведе врешті-решт до формування професійно-мобільних спеціалістів, здатних до швидкої адаптації в освітній та соціально-культурній сферах, наділених високим творчим потенціалом та гнучким методичним мисленням.

Висновки. Таким чином, нами окреслено сутність методичної компетентності, виявлено її структурні компоненти, визначено компетенції, які необхідно сформувати у майбутніх вчителів початкових класів під час вивчення дисциплін природничо-математичного циклу.

Подальше дослідження вбачаємо у виділенні етапів та педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвський Б. Професійно-наукова підготовка майбутнього вчителя початкових класів : монографія / Б.Андрієвський, Л. Петухова. – Херсон : Айлант, 2006. – 176 с.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології / І. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Овчарук О. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 6–16.
5. Погоцька Т. Підготовка майбутніх вчителів до методичної творчості / Т. Погоцька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – 2007. – №1. – Бердянськ : БДПУ, 2007. – С. 179–184.
6. Хуторской А. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. Хуторской // Отделение философии образования и теоретической педагогики РАО. – Центр «Эйдос», 24.04.2002. [Электронный ресурс] – Режим доступа к документу: <http://www.eidos.ru/news/compet.html>.
7. Цимбал С. Синергетичний та акмеологічний аспекти формування професійної компетентності студентів / С. Цимбал, О. Вознюк, С. Кубіцький // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / [кол. авт]. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. – Вип. 40. – 279 с.